

'Natur och samhälle runt Tämnaaren'

Rapport från möte för grupprepresentanter lördag 17 november 2012 klockan 09:30-13:00,
Birgittagården, Harbo.

Syfte:

Syftet med detta möte var att diskutera kunskaps- och expertbehov i samband med de projektförslag som är utvecklade lokalt under de senaste tre åren runt Tämnaaren.

Närvarande representanter på mötet:

Kirsti Aljaderi, Erland Larsson, Gunnar Axelson, Bengt E Eriksson, Bengt Eriksson, Jan Ekström, Anders Lundqvist, Gunnar Wiklander, Sten Trångteg, Inger Trångteg, Ulf Nygren, Nils Öman, Barbro Öman, Birgitta Olsson, Kjell Söderberg, Eva-Lena Eriksson, Sven-Erik Eriksson, Gunilla Lindgren, Hans Peter Hansen

Innehåll:

1. **Genomgång av visioner från verkstäder och uppföljningsmöten 2009 – 2012 i Månkarbo, Aspnäs och Nolmyra med kommentarer**
 - a. 'Mindre växtlighet i sjön'
 - b. 'Jämn vattennivå – ny vattendom'
 - c. 'Tämnaaren 2040: Muddra sjön och använd materialet till jordförbättring och gödningsmaterial'
 - d. 'Rekreation runt och på sjön'
 - e. 'Ekonomiska resurser'
 - f. 'Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 1'
 - g. 'Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 2'
 - h. 'Vandringsleder – infrastruktur'
 - i. 'Insikt att alla äger/lånar vattnet'
2. **Vilken kunskap/expertis behöver vi för att komma vidare?**
 - a. Teman
 - b. Personer och typ av expertis
 - c. Kommentarer till kunskapsbehov:
 - d. Beslut
3. **Övrig information & förslag**
4. **Lista med mötesdeltagare**

Genomgång av - och kommentarer till - visioner från verkstäder och uppföljningsmöten genomfört i perioden 2009 – 2012 i Månkarbo, Aspås och Nolmyra

'Mindre växtlighet i sjön'

MÅL

- Kunna ro i sjön
- Åka med snurra
- Kunna bada
- Sjön höjs
- Mer/fler boende omkring sjön permanent och fritid
- Mer och godare fisk: gös, gädda, abborre
- Diskutera med markägare om röjning på holmar

Hur når vi målen

- Bekämpa växligheten i sjön
 - Slåttermaskin sommartid
 - Slå vass vintertid
 - Vattenpest, vattenslinga näckrosor försvinner, begränsas om vattennivån höjs
 - Rödalger – ta hjälp av limnologer t ex. examensarbeten
 - Växligheten på land/kring sjön
 - Tillgänglighet/framkomlighet ökar, röja sly på strandområde

Ursprungligen grupp:

- Birgit, Lindval, Tommy, Ingegerd, Staffan, Torgny, Karin

Kommentarer:

- Samarbeta med Norrsjön-Vånsjön måste utvecklas. Mycket att vinna vid utbyte av erfarenheter.
- Hur är det med ammunition i sjön. Troligen inte så stort problem och troligen geografisk begränsat. Där finns information man kan ta fram. Sedimentprov behövs.
- Om ni söker pengar för att genomföra sedimentprov finns bra möjlighet att en sådan beviljas. Kostar troligen runt 50.000 kronor.

'Jämn vattennivå – ny vattendom'

- Höja lägsta nivån. Bråttom!
- Uppdatera alla vattendomar
- Modern teknik av regleringen
- Samordna regleringen ända ut till Östersjön
- Djup sjö utan vass
- Muddra/sänka botten

Ursprungligen grupp:

- Jan, Gunnar B, Gunnar A, Birgitta, Lotta, Bängt, Jocke, Jan

Kommentarer:

- Det måste vara en prioritet att höja lägsta nivån. Muddring kan vara bra på sikt.
- Muddringsprojekt har varit satt i gång på 70-talet. Fysiska installationer finns troligen kvar.
- Många säger att det inte är möjligt att ändra vattendomen, men om man samlar Uppsala kommun, länsstyrelsen och kammar kollegiet, då kan man troligen argumentera för att en förändring är nödvändig.
- Vattendomen följs ju inte i dag.
- Det är absurd at Uppsala kommun tar ut vatten när nivån i sjön är lägst.
- Sjöns kvalitet har inte samma prioritet som andra faktorer.

'Tämnaren 2040: Muddra sjön och använd materialet till jordförbättring och gödningsmaterial'

- Stor rötgasanläggning, man använder växtmassa från sjön till att producera biogas
- Skapar ett flertal arbetstillfällen
- Muddringmassor torkas och användes till bränsle eller som jord som är näringsrik
- Vi renar slammet och tar fram fosfor – kräver att ta bort kvicksilver – kadmium
- Tämnaren är då en stor naturresurs

Ursprungligen grupp:

- Per, Sten, Inger, Karina, Lillemor, Ingvar

Kommentarer:

- Aspnäsgården har tidigare varit positiv till att ingå i ett biogasprojekt.
- Många biogasprojekt är på gång runt om i Sverige just nu och där finn troligen en erfarenhet at samla.

'Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 1'

Åtgärder:

- Muddra
- Rensa vass
- Muddringmassor används till bioenergi och landhöjning
- Ifrågasätta Natura 2000 m. fl.
- Uppsala kommun ekonomiskt engagemang
- Kontroll avloppsanläggningar (olika i olika kommuner)
- Kontroll på nivån i sjön för att hindra att jordbrukets gödning går ut i sjön
- Minska växtlighet (förmultning)
- Balans i fisktäthet (lex Ringsjön, Skåne)
- Bioenergi AB ägs av markägare och kommunerna tillsammans

Ursprungligen grupp:

- Carina, Malin, Eva-Lena, ??

Kommentarer:

- Kommunernas manskapsmässiga resurser för kontroll av avloppsanläggningar är inte stora och därför går det långsamt för vissa kommuner.
- När det gäller Natura 2000 är det bara att ta fatt på Petter Söderberg på länsstyrelsen och inleda en dialog om vad som är möjligt och lämpligt.

'Djupare sjö – större vattenspegel Grupp 2'

- Muddring av Sörsjön – muddermassor används till höjning av åkermark
- Höjning av sjön – mer invallning
- Bioenergi
 - Muddermassor
 - Vass – "pistmaskin"
 - Sly
- Återskapande av våtmarker uppströms
 - Småsjöarna uppströms bör också muddras
 - Sörsjön bör muddras, kan sen fungera som en infiltrationsbädd för sediment innan vattnet når Tämnaren, istället för som nu där vattnet endast rinner i en kanal i mitten av Sörsjön på grund av all dy som sedimenterat i denna.
- Hur skulle Tämnaren se ut utan reglering?
- Man måste höja och muddra samtidigt. Om man endast höjer sjön riskerar fortfarande mycket biomassa brytas ned på botten på vatten med följden att giftigt svavelväte bildas och fisken därmed dör.
- Det är inte endast Tämnaren och Sörsjön och som bör muddras utan även småsjöarna uppströms. Dessa muddermassor kan sedan fungera som landhöjningsmassa för jordbruksmark, så att även om sjön skulle höjas så förbättrar man kvalitén på befintliga jordar så att de inte blir "surå", även om vissa jordar skulle riskera att dränkas. På så sätt får man kanske färre men "säkrare" marker att bruka. Det verkar ligga i Uppsala kommuns intresse att höja sjön på grund av att man använder Tämnaren som reservvattentäkt. Markägarna runt sjön bör då ställa som krav att Uppsala kommun även bekostar muddring av sjön samt att muddermassor används som förbättring av vissa marker.

Ursprungligen grupp:

- Alf, Jan, Tage, Per, Christer, Anders, Mats, Bengt och Pontus

Kommentarer:

- Den hydrologiska dynamiken och samspelet med hela avrinningsområdet är mycket komplext och där behövs et överblick.
- Sörsjön spelar en central roll för kvaliteten av Tämnaren.
- Vattenrådet har under senaste året i samarbete med et ex-jobb projekt från UU tagit fram möjliga konstruktiva åtgärder

'Rekreation runt och på sjön'

Rekreation runt - på sjön

- Vandrings och cykelled runt sjön
 - Vindskydd
 - Hängbro vid Sörsjön
- 'Leader' projektet – Gysinge
- Upplandsstiftelsen
- 'Gröna Kunskaps huset' – idé från Dalarna

Okänd sjö

- Skridskoåkare, fågelskådare, polisen (använda sjön som träningsbana), sommargäster, Holländare, uppsalabor, tyskar älgafari i Heby
- Information om aktiviteter/nyheter – journalister (ABC-nytt, press) hemsidor Heby Kommun
- Tämnaren naturligt del i information om tilltänkta turistmål och befintlig info

Landskapsvård

- Biologisk inventering, flora, djurliv
- Våtmarker naturliga reningsverk
- Blå bärd - Vånsjön – Norrsjön

Ekonomiska resurser – Naturturism

- Naturturism
- Jakt mot betalning
- Fågelskådning mot betalning
- Fiske
- Båtuthyrning
- Vintersport – isjakt, långfärdsskridskor

Ursprunglig grupp:

- Henrik, Mona, Anders, Helene, Kirsti, Niels, Kurt, Kerstin, Börje, Jocke, Ulf

Kommentarer:

- 'Leader' är ett EU stöd som ges till konkreta projekt med relation till regional utveckling. Där krävs ofta en medfinansiering men den kan komma från annan typ av stöd.
- Ibland har EU svårt att bli av med dessa pengar därför att för få söker/kvalificeras
- Där finns ingen bra vandrings och cykelled runt sjön och skyltningen är dålig.
- Maja Erikson från UU har skrivit en D-uppsats i Ekonomisk historia: "Tämnaren - Sjösänkning och bondejordbruk i en brytningstid" och anser att kulturhistorien kan bidra till att skapa en gemensam identitet runt Tämnaren som är värdefull också i en marknadsföring av sjön och området runt.

'Ekonomiska resurser'

Vad vill vi uppnå

1. Tillräckligt med pengar för att genomföra nödvändiga åtgärder

- Ny vattendom
- Följkontakter och vattendom
- Muddring, invallning

3. Hur få pengar? (av vem)

- Bättre samarbete mellan berörda kommuner
- Hjälp från Länsstyrelsen c. län
- Övertyga berörda markägare om fördelar och möjlighet
- Ej endast markägare kan få medel

2. Vem har pengarna

- EU, Staten, Länsstyrelsen, kommun företag, markägare, skogsägare, naturvårdsverket, upplandsstiftelsen.

3. Politisk lobbying

- Övergripande projekt över hela vattenavrinningsområdet (helhetssyn) och ansöka om EU medel eller andra finansierare
- Påtryckningsmedel
- Vattendirektivet (EU krav om renare vatten)
- Reservvattentäckt
- Naturvärden
- Turism -> näringslivsutveckling

Ursprungligen grupp:

- Kjell, Anders, Janne, Christer, Pia, Owe, Roger

Kommentarer:

- Vattenrådet har fått ett konsultföretag - konsultbolaget WSP - till att göra en ekonomisk beräkning av kostnaderna för att restaurera sjön – en helhetslösning.
- Med både en analys från UU ex-jobb om möjliga åtgärder och en kostnadsplan för dessa åtgärder har man kommit mycket längre än många andra projekt och man har ett underlag att gå vidare med.
- Tillsammans med Upplandsmuseum har Tämnarens vattenråd startat arbetet "Attraktiv Tämnarbygd" där syftet är att stärka de lokala företagarnas varumärke genom kulturarvet. Detta arbete samordnas också i projektet "Destination Tämnaren" som är ett samarbete med Uppsala universitet. Målet är att få kommunerna och andra intressenter att bilda ett utvecklingsbolag, som skall utveckla besöksnäring och turism i hela Tämnarbygden.
- 'Landsbygdsprogrammet' är en öppenbar möjlighet att undersöka.

'Vandringsleder – infrastruktur'

- Var finns befintliga vandringsleder. Dåligt skyltade idag.
- Karta över området med dessa utmärkta behövs.
- Utbyggda vandringsstigar
- Skyltar är på väg och behövs
- Natura 2000 kan vara ett problem när det gäller stigar/vägar
- Hur kommer man ut på vattnet?
- Potential för uthyrning av båt, fiske etc...

Ursprungligen grupp:

- Ulf och Hasse

Kommentarer:

- Natura 2000 begränsar också möjligheten för vad som kan göras när det gäller vandringsleder.
- Man kan föreställa sig mindre projekt runt etablering av vandringsleder.
- En del är redan på gång och något har gjorts, exempelvis restaurering av fågeltorn och reetablering av stigen dit.

'Insikt att alla äger/lånar vattnet'

- Avrinningsområde
 - Exempel Dalälven
 - Medvetenheten om
 - Information
- "Case Huddunge"
- Medvetenheten borde öka om att man bor i Tämnarens avrinningsområde oavsett hur långt ifrån Tämnaren man bor inom avrinningsområdet. I första hand bör man definiera "intressenterna" inom detta område. Man borde informera aktörerna som bor och verkar inom detta område för att få till stånd attitydförändringar kring hur man påverkar Tämnaren med sina aktiviteter.
- Utopin är att om någon får frågan: - Var kommer du ifrån? Så ska man svara: - Jag kommer från Tämnarens avrinningsområde.

Ursprungligen grupp:

- KT, Birgitta, Kjell och Gunnar

Kommentarer:

- Detta är ett övergripande perspektiv som lyfter fram att vattnet är något gemensamt som tillhör alla.

'Vilken kunskap/expertis behöver vi för att komma vidare?'

Teman

- **Juridisk kunskap** om vattendomen behövs.
- Bättre kunskap om **vattendynamiken** runt Tämnaren och svårigheterna runt **regleringen i praktiken**.
- Erfarenhet och expertis med **muddring**.
- Kunskap om möjligheter i relation till **Natura 2000**.
- Kunskap och erfarenhet om **landsbygdsprogrammet och 'Leader'-programmet**.
- **Historisk** kunskap om Tämnaren.
- Kanske där också behövs kunskap om hur man hanterar **konflikter** mellan olika intressenter.

Personer och typ av expertis:

- I relation till den vattendomen och möjliga ändringar kan eventuellt **bjuda in kommun, länsstyrelsen och kammarkollegiet till en dialog**. Kanske detta är så stort tema att man måste avsätta en hel dag för detta?
- **Sara Frödin** på länsstyrelsen kan vara en resursperson när det gäller vattendynamiken runt Tämnaaren och svårigheterna runt regleringen i praktiken. Hans Peter kan kanske hitta expertis inom SLU också.
- **Gunilla Lindgren tar fram namn** på möjlig resursperson som vet något om miljövänlig muddring. Supplerande expertis behövs.
- **Petter Söderberg** på länsstyrelsen vet mycket om Natura 2000.
- Där finns personal på **länsstyrelsen** som vet mycket om 'Leader'-programmet och Landsbygdsprogrammet. Också Heby kommun har erfarenhet med dessa program.
- **Maja Erikson** från UU kan bidra med historisk kunskap om sjön. Det kan vara intressant för många runt sjön bara att höra vad hon har upptäckt och man kan kanske arrangera en öppen föreläsning. Hon kan kanske också ingå som expert i en dialog om hur man kan realisera en vision Tämnaområdet som mer attraktiv att flytta till eller besöka.
- Vattenmyndighetens direktör – **Mats Wallin** – kan vara en resursperson, både som expert och som myndighetsperson.
- **Enhet för miljökommunikation vid SLU** har en ganska bra kunskap om hantering av konflikter.

Kommentarer till kunskapsbehov:

- Olika behov (hans peter)
 - Ett behov är information om exempelvis Tämnaarens historia. Detta har ett brett och allmänt intresse som kan genomföras med öppna föreläsningar runt om i lokalsamhället.
 - Ett annat behov är de mer strategiska behov för att skapa en mer specifik förändring och där man behöver förhandlingar. Detta gäller exempelvis förändringar av vattendomen och man kan exempelvis tänka att lägga in möten som enbart fokuserar på ett tema. Vattenrådet planerar också att genomföra en konferens där myndigheter, intressenter och organisationer får en presentation av det arbete som har gjorts och möjlighet att bidra till att skapa en förändring.
 - Sist, men inte minst, behövs kunskap som kan kvalificera idéer och visioner ytterligare och där expertisen kan gå in i en konstruktiv dialog om de konkreta förslag som är framlagda och som vi i dag har gått genom. En sådan dialog kan kanske kallas för en 'Kunskaps-workshop'?
- "När är det realistisk att en 'Kunskaps-workshop' kan genomföras?" Troligen i **Februari 2013**, men inte vecka 8-9 (Sportlovet).

Beslut:

Tämnaarens vattenråd träffas i början av december och planerar tillsammans med SLU en 'kunskaps-workshop' baserat på kunskapsbehov identifierat i dag.

Övrig information & förslag:

- Tämnarens sänkningsföretag håller möte den 27 November 2012 klockan 19.00 i 'Syltkrukan' i Månkarbo.
- Fiberbredband till en rimlig kostnad kan vara en möjlighet för de som bor mellan Månkarbo och Östervåla. Är man intresserad bör man kontakta sin lokala förening.
- Det är bra om man kan sprida ur engagemanget runt Tämnaren på fler personer så att det inte är de samma som skall dra. Vatterrådet är öppet för alla som är intresserade. Ungefär 60 personer har så långt varit aktivt involverade i arbetat på något tidspunkt. Fler kan komma till.
- Det är inte säkert at vi har nått ut till alla intresserade. Vi får exempelvis kolla up om vi har nått ut till alla som har en stuga runt sjön.

Lista med mötesdeltagare

Olsson	Birgitta	Öndbo 206	74046 Östervåla	birgittaondbo@gmail.com
Hansen	HansPeter	Avd Miljökommunikation, SLU	75007 Uppsala	hans.hansesn@slu.se
Söderberg	Kjell	Sta Birgittasväg 18	74047Harbo	kjell.soderberg@telia.com
Eriksson	Eva-Lena	Gustavsbro 314	74371 Björklinge	eva-lena-eriksson@hotmail.com
Eriksson	Sven-Erik	Hindersbo 410	74046 Östervåla	svenerik.eriksson@munters.se
Lindgren	Gunilla	Länsstyrelsen	751 86 Uppsala	gunilla.lindgren@lansstyrelsen.se
Aljaderi	Kirsti	Höganäsgatan 2B	75330 Uppsala	kirstialjaderi@gmail.com
Larsson	Erland	Öndbo	74046 Östervåla	
Axelson	Gunnar	Harbonäs säteri	74047 Harbo	gaharbonaes@telia.com
Eriksson	Bengt E	Hällen 80	74371 Björklinge	bengt.hallen@box301.swipnet.se
Eriksson	Bengt		74895 Örbyhus	bengt.eriksson@shbygg.se
Ekström	Jan	Nolmyra 215	74371 Björklinge	
Lundqvist	Anders	Fridå Ubblixbo	81595 Månkarbo	
Wiklander	Gunnar	Vreta 151	74046 Östervåla	gunnar.wiklander@kallakademin.se
Trångteg	Sten	Hamra 155	74046 Östervåla	ingersten@gmail.com
Trångteg	Inger			
Nygren	Ulf	Lovisebergsväg 4A	72219 Västerås	ulf@dedex.se
Öman	Nils	Lindsbro 655	740 46 Östervåla	
Öman	Barbro			barbro.oman@telia.com

Hälsningar

Birgitta Olsson, Tämnaren Vattenråd och
Hans Peter Hansen, Enheten för miljökommunikation, Stad & land, Sveriges lantbruksuniversitet